

CABLE FACTORY TALKS 5

Kaapelitehdas, Valssaamo

9.9.2010 klo 12.45—17.00

Järjestäjinä:

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore

Taiteen keskustoimikunta

Uudenmaan taidetoimikunta

yhteistyössä Kaapelitehtaan kanssa

Raportti seminaarista

”Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus:
onko sille tilaa Suomessa?”

cupore

kuva: Amir Khatib

Tilaisuuden tausta, teemat ja työjärjestys

Seminaari ”Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus: onko sille tilaa Suomessa?” järjestettiin Helsingin Kaapelitehtaalla 9.9.2010. Sen järjestäjinä toimivat Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Taiteen keskustoimikunta ja Uudenmaan taidetoimikunta. Neljäntenä osapuolena järjestäjiin kuului Kaapelitehdas ja seminaari liitettiin viidentenä tilaisuutena keskustelutarjaan ”Cable Factory Talks”, joita Cupore on järjestänyt yhdessä Kaapelitehtaan kanssa vuodesta 2006 lähtien. Kaapelitehdas tarjoaakin Suomen suurimpana kulttuurikeskukseksi ainutlaatuisen paikan keskusteluille ja monikulttuurisille kohtaamisille.

Tilaisuuteen osallistui noin 150 taitelijaa, kulttuurityöntekijää, tutkijaa ja kulttuuripolitiikan päätöksentekijää. Seminaari oli suomenkielinen, mutta osallistujille annettiin mahdollisuus käyttää myös englantia.

Tilaisuuden yleisteemoja oli kolme:

Miten maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat vaikuttaneet suomalaiseen taide-elämään?

Onko maamme taide- ja kulttuuripolitiikka kyennyt vastaamaan eteen tulleisiin haasteisiin?

Mitä voisimme tehdä paremmin kulttuurisen moninaisuuden edistämiseksi maassamme?

Näihin teemoihin pureuduttiin kolmessa eri vaiheessa:

Ensimmäisessä vaiheessa tilaisuuden järjestäjätahot selvittivät tilaisuuden järjestämisen taustoja ja teemoja koskevia näkemyksiään. (Ks. liite 1, seminaarin ohjelma)

Toisessa vaiheessa esiteltiin teemojen kannalta relevantteja tuloksia kahdesta tutkimushankkeesta. Dosentti *Pasi Saukkonen* esitteli niitä Cuporen tutkimushankkeesta ”Maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä” ja *Paula Karhunen* Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön hankkeesta ”Maahanmuuttajat apurahan hakijoina ja saajina”.

Kolmannessa vaiheessa käytiin kaksi paneelikeskustelua. Näistä ensimmäinen keskittyi yleisteemaan *”Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus: onko sille tilaa Suomessa?”* ja toisessa siirryttiin politiikkatasolle teemalla *”Kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma: mitä siinä pitäisi ottaa huomioon?”*

Kaikissa vaiheissa käytiin monivivahteinen yleisökeskustelu. Siitä ei ole kuitenkaan tähän raporttiin tehty erillistä yhteenvedoa, koska paneelikeskustelujen puheenvuorot tiivistävät ja erittelevät esiin nostettuja kysymyksiä.

Seminaarin avauspuheenvuorot

Kaapelitehtaan hallituksen jäsen, Zodiakin toiminnanjohtaja *Raija Ojala* toi tilaisuuteen Kaapelitehtaan terveiset. Yleisömäärään viitaten hän piti ilahduttavana sitä, että monikulttuurisuus – eli etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus ja tasa-arvo – kiinnosti näin laajalti varsinaisia kulttuurin ja taiteen parissa toimijoita. Hänen mielestään viime aikoina monikulttuurisuuden näyttämöllä ovat pääosissa olleet maahanmuuton viralliset portinvartijat eli poliittiset puolueet ja poliitikot, jotka ovat kisailleet maahanmuuttopolitiikasta. Tämä kisailu on sinällään tärkeää, sillä eihän monikulttuurisuutta ole ilman maahanmuuttoa.

Ojala esitteli ensiksi Kaapelitehtaan luonnetta kulttuuritulana ja havainnollisti sitten laajaa monikulttuurisuuden käsitettä erittelemällä Kaapelitehtaalla tapahtuvia monipuolisia taiteiden ja kulttuurisektoreiden rajoja ylittäviä toimintoja ja niitä ylläpitäviä yrityksiä ja järjestöjä. Ojala luonnehti Kaapelia monikulttuurisena paikkana, jossa taiteen, kulttuurin ja niitä tukevan luovan talouden ammattilaiset, harrastajat ja yleisöt elävät rinnakkain jatkuvassa keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Ojalan mukaan päivän teema – monikulttuurisuus etnisenä ja kulttuurisena moninaisuutena – ei välttämättä vielä näy Kaapelin vakinaisten toimijoiden toimintastrategioissa ohjelmallisena kysymyksenä tai valintana. Monen toimijan kohdalla kulttuurinen moninaisuus kuitenkin ilmenee avoimena mahdollisuutena kehittää tasa-arvoista sosiaalista yhteisöllisyyttä luovissa toimintastrategioissa ja sisältötuotannoissa. Esimerkkinä tästä Ojala käytti omaa Kaapelilla toimivaa työyhteisöään Zodiakia – Uuden tanssin keskusta – ja sen toimintaa sosiaalisen koreografian, yleisötyön, yhteisötanssin sekä muun tanssikasvatuksen sektoreilla.

Zodiakin tarjoamiin kaikille avoimiin keho- ja liiketyöpajoihin osallistuu jatkuvasti myös maahanmuuttotasaustaista väestöä. Samoin Zodiakissa suhteellisen säännöllisesti tuotettavissa sosiaalisen koreografian erilaisissa esityskonsepteissa, joihin ammattilaisten lisäksi osallistuu myös ei-ammattilaisia, on esiintynyt etnisiä väestöryhmiä edustavia tanssientusiasteja.

Maahanmuuttotasaustaisia tanssin ammattilaisia puolestaan toimii vetäjinä Zodiakin kehittämissä tanssillisen tai kinesteettisen kielenoppimisen työpajoissa, joita pidetään nykyään jo 4-6 kielellä pääosin maahanmuuttoluokille, mutta myös muille koululuokille. Uusimpana kielenä on mukaan tulossa venäjä.

Ojala totesi, että nämä olivat vain esimerkkejä Zodiakin kaltaisen järjestön tarjoamista monikulttuurisista mahdollisuuksista ja niiden hyödyntämisestä. Hän uskookin, että non-verbaalisen luonteensa puolesta tanssi soveltuu taidemuotona erityisen hyvin hyödynnettäväksi monikulttuuristen toimintastrategioiden toteutuksessa. Tästä todistaa jo eurooppalaisen nykytanssin tämänhetkinen yleiskuva ja sen uusimmat virtaukset. Monien tunnettujen tanssiryhmienkään kotimaata on nykyään lähes mahdotonta hahmottaa tanssijoiden monikulttuurisuuden takaa ja

näyttämöllä ilmenevät etniset kansallisuudet ja liikekielet viittaavat yhä voimistuvammin aasialaisiin, arabialaisiin ja afrikkalaisiin juuriin ja traditioihin.

Ojala totesi myös, että Kaapelien lyhytaikaisissa vuokratiloissa monikulttuurisuus puolestaan näkyy lähes viikoittain. Suomen Thai-Buddhists kokoontuvat Kaapelilla useasti, Äiti Amma säännöllisesti ja runsaasti maahanmuuttajanuoria mukaansa kerääviä Helsingin Nuorisoasiainkeskuksen Reaktori-tapahtumia on toteutettu jo useita kertoja. Suomen Islamilainen neuvosto järjestää Islam Expon maaliskuussa; lukuisia taidenäyttelyitä, mm. Marilaisnäyttely, on järjestetty ja järjestetään jatkossakin Kaapelien tiloissa; Suomi-Viro -seuran Martin markkinat järjestetään joka vuosi Kaapelilla ja seuralla on nykyään myös toimitilat Suvilahdessa. Koska tiloja vuokrataan avoimesti yksityistilaisuuksiin, esimerkiksi etnisten ryhmien hää- ja konserttitilaisuuksia järjestetään varsin säännöllisesti.

Ojala totesi lisäksi, että monikulttuurisen Suomen taiteellista tietä viitoitettaessa ei saisi unohtua, että suomalaisen kulttuurin ja taiteen kehitys ei toteudu tulevaisuudessakaan yksinomaan Suomessa tapahtuvassa kulttuurien vuorovaikutuksessa, vaan vähintään yhtä paljon kansainvälisissä yhteyksissä. Laaja kansainvälinen yhteistyö ja vuorovaikutus ovat suomalaisille toimijoille ja suomalaisen taiteen kehitykselle elintärkeitä.

Cuporen tutkimusjohtaja *Ritva Mitchell* toivotti oman organisaationsa puolesta kaikki tervetulleiksi Kaapelitehtaalalle, viidenteen Cable Factory Talks -tilaisuuteen, joita Cupore on järjestänyt vuosittain yhteistyössä eri tahojen kanssa. Neljän aikaisemman tilaisuuden teemoina ovat olleet tekijänoikeus-lainsäädännön haasteet, monikulttuurisuus pääkaupunkiseudulla, kulttuurien välinen vuorovaikutus ja tulevaisuuden teemat.

Mitchell totesi, että vaikka kaksi aikaisempaa Cable Factory Talks -tilaisuutta ovat jo käsitelleet kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja monikulttuurisuutta, tarvitaan yhä laajempia monikulttuurisuuskysymysten jäsentelyjä ja analyysyjä. Tätä Mitchellin mukaan edellyttävät myös viimeaikaiset maahanmuuttopoliittiset keskustelut. Toisaalta uusia jäsentelyjä ja analyysyjä tarvitaan myös siksi, että monissa kaupungeissa ja aluehallinnon yksiköissä on tehty tai ollaan tekemässä monikulttuurisuusohjelmia. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön tänä vuonna ilmestyneessä tulevaisuusselonteossa esitetään, että maahamme tulisi laatia kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Mitchellin mukaan seminaari voisikin keskusteluissaan keskittyä tekemään johtopäätöksiä siitä, mitä kulttuurin kansallisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tulisi sisältää ja miten ohjelman avulla voitaisiin parhaiten käytännön tasolla edistää kulttuurista moninaisuutta. Tietysti voitaisiin myös keskustella siitä, pitäisikö tällaisia ohjelmia – kansallisia, alueellisia ja kaupunkien/kuntien tasolla lainkaan olla, vai pitäisikö pikemminkin lähteä siitä, että kaikkien maassa asuvien tulisi olla yhdenvertaisia taiteilijoina, kulttuurin tekijöinä ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä ja kulttuurin kuluttajina ilman erityiskohtelua.

Mitchell totesi myös, että monikulttuurisuus on jo pitkään ollut monilla eri tasoilla poliittisen ja kulttuuripoliittisen huomion kohteena. Pohjoismaissa on vuosikausia tehty työtä kulttuurisen moninaisuuden edistämiseksi ja pyritty löytämään välineitä tämän toteuttamiseksi. Euroopan unionin maissa taas vietettiin vuonna 2008 kulttuurien välisen vuoropuhelun vuotta ja Unescon yleissopimus vuodelta 2005 muistuttaa meitä kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden edistämisen tärkeydestä. Suomi on ollut aktiivisesti mukana kaikissa näissä kansainvälisissä toiminnoissa, vaikka maamme nykyisen kaltainen monikulttuuristuminen lähti hitaammin käyntiin kuin muissa Pohjoismaissa. Maassamme asuu tällä hetkellä noin 160 000 ulkomaiden kansalaista ja heidän määränsä tulee väistämättömästi lisääntymään vuosittain. Globalisoituvassa maailmassa ihmiset ovat jatkuvasti liikkeellä ja sodat ja poliittisesti ja taloudellisesti epävakaita olosuhteet pakottavat yhä suuremman määrän ihmisiä hakemaan turvapaikkaa vakaista maista, joiden joukkoon Suomikin yleisesti lasketaan.

Cupore aloitti vuonna 2006 Pasi Saukkosen johdolla tutkimusprojektin maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä. Loppuraportti ”Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä” ilmestyi keväällä 2010. Tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä olivat:

1. Miten kansallinen ja paikallinen kulttuuripolitiikka vastaavat Suomessa maahanmuuton ja yhteiskunnan monimuotoistumisen haasteisiin? ja
2. Miten maahanmuutto ja yhteiskunnan monimuotoistuminen näkyvät suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä?

Mitchell totesi, että nämä teemat, kuten ohjelmasta näkyy, valittiin luomaan yhtenäisyyttä seminaarin keskusteluille ja johdattamaan niitä kohden kulttuuripoliittisia johtopäätöksiä. Saukkonen tulisi esittämään seminaarissa näitä teemoja koskevia tutkimustuloksia.

Mitchell esitteli myös tilaisuuden toisen tutkija-alustuksen, joka kohdentuisi erityisesti kakkosteemaan. Taiteen keskustoimikunnassa (TKT) on tehty tutkimus, jossa kartoitettiin TKT:n saamia maahanmuuttajataiteilijoiden avustushakemuksia ja niistä tehtyjä myöntöjä. TKT:n tutkimusyksikön päällikkö Paula Karhunen tulisi esittämään tämän tutkimuksen tuloksia. Mitchell totesi, että seminaarissa oli läsnä myös TKT:n monikulttuurisuusjaoston puheenjohtaja ja lisäksi sen muita jäseniä, joiden voitiin odottaa valottavan seminaarin teemoihin liittyviä kysymyksiä.

Lisälähetteenä keskusteluun Mitchell lainasi tekstiä haastattelulausunnosta, joka liittyi keväällä 2008 järjestettyyn kirjoituskilpailuun aiheesta ”Mikä ihmeen uussuomalainen?” Kilpailun järjestivät Kustannusyhtiö Teos ja Euroopan kulttuurien välisen vuoropuhelun teemavuoden kansallinen toimikunta. Erityisesti maahanmuuttajataustaisia kirjoittajia rohkaistiin osallistumaan. Kun kilpailun voittajaa 17-vuotiasta Maryam Hamadonia haastateltiin, hän totesi: ”... voi vitsi, no nyt pitää kirjoittaa joku nyyhkytarina maahanmuuttajasta, jolla menee huonosti tai sitten jostain ihmeen yhteentörmäyksestä. En pidä siitä, että maahanmuuttajia käsitellään jotenkin yhtenä ryhmänä - kaikkihan ovat tulleet tänne ihan eri syistä...”

Leif Jakobsson, Taiteen keskustoimikunnan puheenjohtaja totesi puheenvuorossaan, että tilaisuuden tarkoituksena oli vahvistaa ja synnyttää dialogia monikulttuurisuuskentän toimijoiden välillä, kuulla ja oppia toisten kokemuksista ja näkemyksistä – ja toivottavasti päästä myös puhetta pidemmälle, jotta voisimme löytää konkreettisia yhteisiä toimintamalleja.

Hän totesi, että Suomessa työskentelee yhä kasvava joukko muualla syntyneitä ja muuta kuin Suomen valtakulttuuria edustavia taiteilijoita. Jakobsson kysyikin, että miten voisimme parhaiten turvata näiden ammattitaiteilijoiden yhtäläiset mahdollisuudet hakea ja saada yhteiskunnan tukea taiteelliseen toimintaansa. Taiteen keskustoimikunnan ja valtion taidetoimikuntien jakama suora tuki taiteilijoille jaetaan hakemusten perusteella, ja ilman hakemusta tukea ei voi saada. Hakemuksista päätetään asiantuntija-arvion perusteella ja viime kädessä taiteellinen laatu on määräävä tekijä. Jakobsson totesikin, että tämä kuulostaa yksinkertaiselta ja yksiselitteiseltä. Mutta jos prosessia tarkastelee kriittisesti, nousee esiin joukko kysymyksiä:

Mitä on taiteellinen laatu? Kuka siitä määrää? Keitä laadun määrittäjät edustavat? Vastaako yli 40 vuotta vanha taiteen tukijärjestelmä tämän päivän olosuhteita ja taidekentän vaatimuksia? Pystyykö taidehallinto reagoimaan taidekentän muutoksiin? Ovatko taidehallinnon päätöksentekijät valmiita ja avoimia hyväksymään erilaisia ilmaisumuotoja ja heille itselleen vierasta estetiikkaa?

Jakobssonin mukaan rakentava lähestymistapa olisi analysoida valtion taidetuen sekä hyviä että huonoja puolia ja pohtia, miten tämä merkittävä resurssi tukisi parhaalla mahdollisella tavalla maamme ammattitaiteilijoita tulevaisuudessakin riippumatta iästä, sukupuolesta ja siihen liittyvistä suuntauksista, alkuperästä, asuinpaikasta tai uskonnosta. ”Uskon, että monimuotoisempi Suomi on parempi ja hauskenempi asuinpaikka meille kaikille”, totesi Jakobsson.

Tiina Kuoppa, Uudenmaan taidetoimikunnan pääsihteeri, selvensi omassa avauspuheen-vuorossaan alueellisten taidetoimikuntien asemaa ja merkitystä alueellisen taidetoiminnan rahoittajana ja edistäjänä. Tämä toiminta ulottuu ammatillisesta taiteellisesta työstä aina harrastajatasolle saakka. Toisaalta toimikunnat toimivat myös alueellisen taide- ja kulttuurielämän kehityksen seuraajina ja arvioijina. Lisäksi Kuoppa korosti toimikuntien merkitystä taide- ja kulttuurielämän ja muiden alueellisten toimijoiden yhteistyön edistäjinä. Monikulttuurisuustoimintojen ja hankkeiden edistäminen on oleellinen osa tätä yhteistyötä.

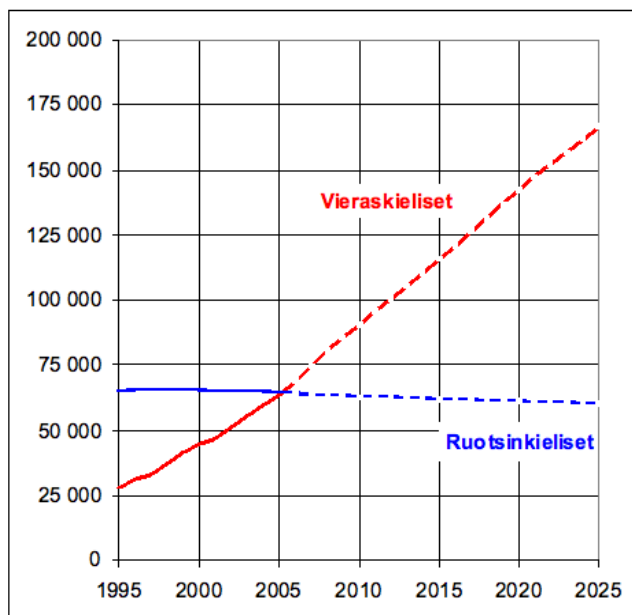
Alueellisen, sektorirajat ylittävän yhteistyön kasvava merkitys näkyy myös läänintaiteilijan toiminnan kentässä. Läänintaiteilijan tehtävänä on edistää oman toiminta-alueensa taiteita, hän voi tulla yhdeltä taiteen alalta, mutta hänen tulee myös tehdä laajasti yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Työ on nykyisin painottunut yhteistoiminnallisten hankkeiden tuottamis- ja koordinoitutehtäviin. Tavoitteena on, että määräraikaisen läänintaiteilijan työ jäisi elämään sekä osana hänen oman alansa kehitystä että myös alueen yleisessä kulttuurikehityksessä.

Uudenmaan taidetoimikunta on tiedostanut tarpeen kytkeä monikulttuurisuustoiminta entistä järjestelmällisemmin mukaan muuhun alueelliseen yhteistyöhön. Yhdeksi välineeksi tämän kytkennän kehittämiseksi on otettu läänintaiteilijan työ. Uudenmaan taidetoimikunnassa on haettavana syyskuun 2010 aikana kaksi läänintaiteilijan tehtävää, joista toinen on monikulttuurisuus-taiteilija. Monikulttuurisuusläänintaiteilijan tehtävänä on edistää monikulttuurisen ammattitaiteen asemaa ja hänen toimenkuvaansa kuuluu koordinoita ja edistää monikulttuuristen ammattitaiteilijoiden verkostoitumista Uudenmaan taidekentällä. Toimenkuvaan kuuluu myös selvittää etnisten vähemmistöjen osuutta taiteiden yleisönä, vahvistaa Uudenmaan monietnisyyttä taidetarjonnan kautta ja olla yhteydessä taideorganisaatioihin ja kulttuuri-keskuksiin. Kuten muidenkin läänintaiteilijoiden, myös monikulttuurisuusläänintaiteilijan toiminta tulee käytännössä olemaan hyvin konkreettista työtä, jossa tavataan paljon ihmisiä, toimitaan yhdessä eri toimijoiden ja organisaatioiden kanssa, luodaan uusia verkostoja ja toteutetaan monin eri tavoin työlle asetettuja tavoitteita.

Tutkimusten tuloksia

Pasi Saukkonen esitti tuloksia tutkimushankkeesta ”Kulttuuripolitiikka ja kulttuurinen monimuotoisuus pääkaupunkiseudulla”, jonka Cupore toteutti vuosina 2006-2010, osin yhteistyössä Helsingin kaupungin tietokeskuksen kanssa. Tutkimusprojektin tavoitteena oli vastata kahteen kysymykseen: miten kulttuuripolitiikka vastaa maahanmuuton ja monikulttuurisuuden haasteisiin, ja miten maahanmuutto ja monikulttuurisuus näkyvät taiteen ja kulttuurin kentällä?

Esityksessään *Pasi Saukkonen* keskittyi vastaamaan ensimmäiseen kysymykseen. Tarkastelunsa taustaksi hän esitti seuraavan väestöennusteen kieliryhmien kehityksestä pääkaupunkiseudulla:

Lähde: Pekka Vuori/Helsingin kaupungin tietokeskus, 2007.

Varsinaisessa alustuksessaan *Saukkonen* tarkasteli kulttuuripolitiikan ja monikulttuurisuuden suhdetta kolmesta näkökulmasta: a) mihin kulttuuripoliittisessa kotouttamisessa pyritään, b) mitkä ovat kulttuuripoliittisen kotouttamisen keskeiset välineet ja c) mitkä ovat käytettävissä olevat resurssit.

Saukkosen mukaan Suomen lainsäädäntö turvaa maahanmuuttajien kulttuuriset oikeudet hyvin. Esimerkiksi perustuslain 17 pykälän mukaan saamelaisten ja romanien lisäksi myös muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kotouttamislain 2 pykälän mukaan kotoutumista on puolestaan ”maahanmuuttajan yksilöllinen kehitys tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen”. Lisäksi esimerkiksi Suomen Yleisradiota koskevan lain 7 pykälän mukaan yhtiön tehtävänä on muun muassa ”tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille”.

Nykyisen monikulttuurisuuspolitiikan lähtökohdat ja ongelmat on ilmaistu tiiviisti myös kulttuuripolitiikan kansallisessa strategiassa 2020. Siinä todetaan, että

”Suomi on monikulttuurinen ja identiteetiltään vahva maa. (...) Moninaisuus ilmenee runsaina kulttuurin tuotteina ja palveluina, ja sitä vahvistavat lisääntyvä kulttuurien välinen vuorovaikutus ja liikkuvuus. (...) Maahanmuuttajat ovat uusi luovuus- ja lahjakkuusresurssi. Monikult-

tuurisuuden myönteiset vaikutukset voivat vahvistaa suomalaisen kulttuurin elinvoimaisuutta. Se edellyttää maahanmuuttajien onnistunutta kotouttamista.”

Strategiassa todetaan kuitenkin, että moninaistumiseen ja monikulttuurisuuteen liittyy myös riskejä. Osakulttuurit voivat eriytyä ja eristäytyä muusta yhteiskunnasta. Tällainen kehitys saattaa lisätä yhteiskunnan eriarvoistumista.

Saukkonen totesi, että maassamme harjoitetussa kotouttamispolitiikassa on kolme ristiriitaa: periaatteet ja käytännöt eivät kohtaa, normaalipalvelujen ja erityisjärjestelyjen välillä vallitsee epätasapaino ja piiloassimilaatio kaivaa maata kulttuuristen oikeuksien toteutumisen alta.

Periaatteiden ja käytännön kohtaamattomuus ilmenee kolmella tavalla: linjausten jalkautumattomuutena taiteen ja kulttuurin eri sektoreille, konkreettisten toimenpiteiden vähäisyytenä ja resurssien riittämättömyytenä ja kasvun hitautena.

Palvelujen järjestämisen tasapainottamista puolestaan tarvitaan, sillä vaikka Suomessa periaatteessa nojataan niin sanottuun normaalipalveluperiaatteeseen, jonka mukaan maahanmuuttajia varten ei tule perustaa pysyviä erillisiä organisaatioita, kulttuuritoiminnan kentällä on kuitenkin esimerkkejä lukuisista erilliskäytöksistä, kuten kaupunkien monikulttuurisuuskeskukset tai maahanmuuttajille ja vähemmistöjen edustajille tarkoitettujen erillisten apurahat. Nämä ratkaisut vaikuttavat monella tapaa onnistuneilta. Samalla suuri osa taide- ja kulttuurisektorin muusta palveluinfrastruktuurista on kuitenkin laiminlyönyt sopeutumisensa muuttuneisiin olosuhteisiin. Piiloassimilaatio nakertaa puolestaan kulttuuristen oikeuksien toteutumista siten, että yleinen monikulttuurisuuspuhe kääntyy tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja saavutettavuusongelmiksi, ja ratkaisut edellyttävät usein maahanmuuttajien sulautumista kantaväestöön. Maahanmuuttajat nähdään ihmisiksi tai ihmisryhmiksi, joilla on jonkinlainen puute tai vajaus, joka estää heitä osallistumasta täysimääräisesti kulttuuripalvelujen tarjontaan.

Lopuksi Saukkonen kysyi, miten nämä ristiriidat voitaisiin ylittää. Hänen mukaansa Suomeen tarvitaan ajallisesti kestävä kansalliset vähemmistökulttuuripoliittiset linjaukset ja kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Lisäksi on siirryttävä nykyistä enemmän sanoista tekoihin.

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön päällikkö *Paula Karhunen* esitteli meneillään olevaa ”Taiteilijatuiki ja monikulttuurisuus” -hanketta, jossa tutkitaan valtion harkinnanvaraisen taide- ja kulttuurituen toimivuutta kulttuurisen diversiteetin näkökulmasta. Hankkeessa on kaksi erillistä tutkimusprojektia, joista toisessa tarkastellaan saamelaisia ja toisessa Suomeen muuttaneita taiteilijoita. Taidehallinnon apuraharekisterin lisäksi tutkimusaineistona käytetään erilaisia taiteilijahakemistoja ja ansioluetteloita sekä haastatteluita.

Karhunen totesi, että maahanmuuttajataiteilijan käsite on ongelmallinen ja täsmentymätön. Lisäksi useat Suomeen muualta tulleet taiteilijat itse pitävät nimitystä leimaavana. Hän totesi, että maahan muuttaneiden taiteilijoiden lukumäärästä, alkuperämaasta tai taiteenalasta on erittäin vähän rekisteröityä ja tilastoitua tietoa.

Karhunen esitteli seminaarissa aluksi tuloksia taidehallinnon apuraharekisteriä koskevasta analyysiosuudesta. Tässä aineistossa maahanmuuttajataiteilijoita ei voida tunnistaa muutoin kuin apurahanhakijan ilmoittaman äidinkielen avulla. Rekisterissä ja hakemuslomakkeissa kielivaihtoehtoja on kolme: suomi, ruotsi ja muu.

Valtion taidetoimikunnat jakoivat vuonna 2009 tukea apurahoina, palkintoina, yhteisöavustuksina ja palkkoina yhteensä 28,3 miljoonaa euroa. Työskentelyapurahojen osuus tästä oli 40

prosenttia. Eri tukimuotojen hakijoita oli yhteensä noin 9 000, joista myönteisen päätöksen sai noin 3 500. Ensisijainen apurahan jaossa käytetty kriteeri on taiteellinen laatu, joka perustuu taiteenalakohtaiseen vertaisarviointiin. Mitään kansallisuuteen, etniseen taustaan tai kieleen perustuvaa sääntelyä ei ole. Lain mukaan on kuitenkin ”huolehdittava siitä, että kielelliset ja alueelliset seikat otetaan huomioon”.

Vuonna 2009 kieliryhmän ”muu” osuus valtion taidetoimikuntien tuen hakijoista oli 5 prosenttia ja saajista 4 prosenttia. 2000-luvun alkuvuosina molemmat osuudet olivat vielä parin prosentin luokkaa. Vuonna 2009 myönnetty tuki oli suomenkielisille hakijoille keskimäärin 5 253 euroa, ruotsinkielisille 5 024 euroa ja muunkielisille 4 217 euroa. Kokoero selittyy osin siitä, että kieliryhmästä ”muu” oli haettu huomattavasti harvemmin työskentelyapurahoja, jotka ovat muita tukimuotoja suurempia (suomenkielisistä näitä oli hakenut 77 %, ruotsinkielisistä 68 % ja ”muista” vain 39 %).

Karhunen yhteenvedon mukaan maahanmuuttajien määrä taiteen tukijärjestelmän piirissä on pieni, mutta jatkuvasti kasvava. Hakijoiden ja saajien osuudet vastaavat osapuilleen toisiaan, mutta kieliryhmän ”muu” apurahat ovat keskimäärin pienempiä kuin suomen- tai ruotsinkielisten.

Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuus-hankkeessa apuraharekisterin tietoja on täydennetty muilla aineistoilla varsinaisen maahanmuuttajataiteilijajoukon erottamiseksi. Tutkimusjoukko on valittu seuraavin kriteerein: henkilö on hakenut jotakin apurahaa vuosina 2000–2009, hänen äidinkieltensä on ”muu” (pois lukien saame ja tataari), hän on asunut Suomessa hakemushetkellä ja on syntynyt muualla kuin Suomessa. Tällaisia henkilöitä 2000-luvulla apurahaa hakeneiden joukosta löytyi vajaat 600 (3 %).

Karhunen totesi maahanmuuttajataiteilijoiden olevan hyvin heterogeeninen ryhmä. Kaikki taiteenalat ovat joukossa edustettuina, mutta painopiste on kuvataiteessa (27 %) ja musiikissa (19 %). Enemmistö (55 %) Suomeen tulleista taiteilijoista on Euroopasta, missä he poikkeavat vieraskielisen väestön keskiarvosta.

Esityksensä lopuksi Karhunen nosti seminaarin keskusteltavaksi muutaman teeman. Selvitystä tehdessään hän oli todennut, että vaikka monikulttuurisuus, diversiteetti ja kulttuurien välinen vuoropuhelu ovat keskeisiä tavoitteita maamme taidepolitiikassa, ongelmana on se, että käsitteiden määrittely on täsmentymätöntä. Suhtautuminen positiivisiin erityisoielmiin on kaksijakoista, ja tukeen sekoittuu instrumentalismia eli taiteen ulkoisia tavoitteita. On mahdollista, että monikulttuurisuus alkaa haastaa taidetoimikuntien asiantuntemusta sekä taiteen tukemisen peruseriaatteita, jossa vertaisarviointi tapahtuu taiteellisen laadun perusteella.

Paneeli 1: Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus

Ritva Siikala, toiminnanjohtaja, Cassandra (puheenjohtaja)

TaoLin, kirjailija ja teekulttuurikouluttaja

Aliko Mwakanjuki, tanssija, muusikko, musiikin maisteri

Eva Neklyaeva, toiminnanjohtaja, Baltic Circle

Kenan Türkmen, kuvataiteilija

kuva: Amir Khatib

Puheenjohtaja *Ritva Siikala* avasi paneelin toteamalla, että kyseessä on ensimmäinen kerta, kun monikulttuurisuudesta keskustellaan näin laajassa kontekstissa. Samalla hän toi esiin sen, että monikulttuurisuus on terminä ongelmallinen: ”monikulttuurisuus on alhainen termi, leimaa asian helposti negatiiviseksi, kun taas kansainvälisyys on sanana hohdokas”. Siikala haluaisi puhua mieluummin kulttuurisesta moninaisuudesta tai ”Suomen rajojen sisäisestä kansainvälisyydestä”.

Paneelin osanottajia puhuttivat erityisesti taiteilijoiden työllistymisen ja ammatillisen tunnustuksen saamisen vaikeudet.

Kenan Türkmen on työskennellyt kuvataiteilijana Turkissa sekä Suomessa. Hän korosti, että taiteilijoiden ongelmat ovat kaikissa maissa lähtökohtaisesti hyvin samankaltaisia: haasteina ovat muun muassa hyvän työtilan löytäminen, kalliit vuokrat sekä apurahan saamisen vaikeus. Maahanmuuttajataiteilijat kohtaavat pääasiallisen ongelman kuitenkin itse nykytaiteessa: Türkmenin mielestä ne kriteerit ovat puutteellisia, joiden perusteella voisimme arvottaa taiteilijoita hyväksi. Türkmen on osallistunut urallaan yli 30 näyttelyyn, mutta koska suomalaiset apurahanjakajat arvostavat vain Suomessa saavutettua kokemusta, ulkomailla tehty työ menee helposti hukkaan. Onko taiteilijalla pakko olla kokemusta suomalaisesta taidemaailmasta saadakseen arvostusta, kysyi Türkmen, ja mainitsi esimerkkinä Picasson. Mikäli puhtaasti taiteelliset kriteerit riittäisivät nykytaiteessa, emme keskustelisi kansallisuudesta, vaan taiteilijan työn itsessään pitäisi riittää, hän totesi.

Valko-Venäjältä lähtöisin oleva *Eva Neklyaeva* on Baltic Circle teatterifestivaalin tuore toiminnanjohtaja. Hän on aikaisemmin työskennellyt tuottajana muun muassa kulttuuritehdas Korjaamolla. Neklyaeva totesi puheenvuoronsa aluksi, että Suomessa on paljon korkeasti

koulutettuja venäjänkielisiä taiteilijoita, jotka eivät ole saaneet tilaisuutta harjoittaa varsinaista ammattiaan. Hän kertoi tuntemastaan venäläisestä teatteriohjaajasta, joka oli ehtinyt asua Suomessa lähes 13 vuotta, ennen kuin hänet kutsuttiin ensimmäisen kerran mukaan projektiin taiteilijana. Neklyaeva kysyikin, miten on mahdollista, että Suomi ei ole pystynyt paremmin hyödyntämään lahjakkaita, koulutettuja taiteen ammattilaisia. Mahdollisuuksia maahanmuuttajataiteilijoille toki on, mutta kuten Taiteen keskustoimikunnan tutkimus osoitti, usein ne, jotka osaavat hakea apurahoja, ovat kotoisin Euroopasta ja Yhdysvalloista ja siten tietävät miten avustuskulttuuri toimii. Neklyaeva korosti, että ulkomaalaiselta vie runsaasti aikaa ymmärtää hakuprosessien pelisäännöt sekä oppia millaisilla termeillä omaa projektia tulee kuvailla hakemuksessa tai kuinka kulttuuripolitiikka vaikuttaa avustusten jakoon.

Neklyaevan mielestä uudet maahanmuuttajille suunnatut avustusohjelmat ovat tietyllä tapaa hyväksi, koska ne avaavat hakukäytännöt niille, jotka eivät välttämättä tiedä, miten haetaan, mutta samalla tällainen rahoitusmalli edistää ns. gettoajattelutapaa: ”tämä on meille ja tämä on teille”. Erikoisohjelmat antavat myös helposti kuvaa valtaväestölle, että valtio haluaa laittaa suomalaiset ja ulkomaalaiset eri lokeroihin. Neklyaeva siteerasi yleisönosastokirjoituksesta poimimaansa kommenttia maahanmuuttajien avustuspäätöksiin: ”Valtion ei tarvitse tukea kulttuuria, jota kukaan ei halua tänne”.

TaoLin on Kiinassa syntynyt kirjailija ja teekulttuurikouluttaja, joka on asunut Suomessa 13 vuotta. Hän toteaa, että Suomessa on kyllä tilaa monikulttuurisuudelle mutta sen hyödyntäminen vaatii sinnikkyyttä, rohkeutta sekä uskoa itseän. Hän kuvaili tilaisuudessa esittämässä runoissaan taiteen tekemistä, monikulttuurisuutta ja apurahan hakemista:

TaoLin, kuva Amir Khatib

Runoni kirjoitettu suomella

*Runoni kirjoitettu suomella
vieraskielelläni
En tiedä paljon korusanoja
en osaa kirjoittamisen tekniikkaa
suomen kieleni on keskitasoa
Usein etsin tietä suomeen
vaeltaen äidinkielessä
Haluaisin kirjoittaa suomella
minun tapani oppia suomea
uskomatonta monille
runon sieluni
etsii kielen rytmiä ja sointuja
elämän kauneutta
hukuin sanakirjoihin
hapuilin hämärässä
antakaa minulle siivet
minulla on tuhat syytä lentää
haluaisin
siipien kasvavan minussa
runoni
kirjoitettu suomella
sydämellä
Kun sydämeni lentää runossa
tunnen
siipien kantavan minua
Runoni kirjoitettu suomella*

Aliko Mwakanjuki on Tansaniasta lähtöisin oleva tanssija, muusikko ja musiikin maisteri. Hän on tutkinut taidehallinnon pro gradussaan afrikkalaisten muusikoiden asemaa Suomessa. Muiden panelistien tavoin Mwakanjuki painotti puheenvuorossaan taiteilijoiden työllistymistä ja työstä asianmukaisen korvauksen saamista. Ongelma ei ole pelkästään apurahajärjestelmässä tai toimeentulossa, vaan asenteissa ja yleensäkin siinä prosessissa, kuinka Suomessa voitaisiin edistää kulttuurista moninaisuutta. Mwakanjuki viittasi Pekka Himaseen, joka on todennut, että Suomella on ”portsarimentaliteetti” (Himanen: ”We need to get rid of what I call the “bouncer mentality.” Finland right now is like a bouncer at the door, whose main intention is to stop anyone from getting into the restaurant.”)

Avustusten myöntämisessä projektien pitkäjänteisyys on ehdoton edellytys. Toinen suuri ongelma on se, että usein ammattimuusikoita pyydetään keikalle ilmaiseksi: afrikkalaiselle muusikolle saatetaan sanoa että ”tule vain soittamaan vähän rumpuja”.

Eva Neklyaeva nosti esiin työllistämisen ongelman: suomalaiset tuottajat eivät pysty näkemään maahanmuuttajien tilannetta, ja mikäli organisaatioissa ei ole monikulttuuristaustaisia työntekijöitä, näkökulma jää puutteelliseksi. Tähän paneelin puheenjohtaja Siikala totesi, että kantasomalaiset taideinstituutiot ovat vieläkin hyvin sulkeutuneita.

Yleisökeskustelussa sveitsiläinen teatteriohjaaja *Martina Marti* korosti, että taiteella itsessään ei ole kansallisuutta. Taidetta tehdessään taiteilija ei mieti, mistä maasta on kotoisin. Martin mukaan teatterin kenttä Suomessa on homogeeninen, jonne ulkomaalaisen on vaikea päästä sisään. Ilman taloudellista tukea on mahdotonta työskennellä pitkäjänteisesti.

Muusikko *Reiska Laine* kysyi puheenvuorossaan, mikä oikeastaan on ”apuraha”? Hänen mukaansa pääpaino tulisi pistää työlle ja tekemiselle, apurahan tarkoitus ei ole kustantaa elämää vaan päästä käyntiin uran alkuvaiheessa. Mikäli työtilaisuuksia ei ole tarjolla, apurahalakaan ei ole niin merkitystä. Taiteilijan työstä on ennen kaikkea maksettava.

Paneeli 2: Kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma: mitä siinä pitäisi ottaa huomioon?

Ritva Mitchell, tutkimusjohtaja, Cupore (puheenjohtaja)
Mikko Cortés Téllez, erikoissuunnittelija, opetus- ja kulttuuriministeriö
Alexis Kouros, päätoimittaja, SixDegrees
Veikko Kunnas, vt. kulttuurijohtaja, Helsingin kaupunki
Pertti Paltila, puheenjohtaja, ТКТ:n monikulttuurisuusjaosto
Petr Potchinchtkikov, toiminnanjohtaja, Suomen Venäjänkielisten
Yhdistysten Liitto ry:n FARO

Puheenjohtaja *Ritva Mitchell* totesi aluksi haasteen olevan siinä, kuinka selontekojen ja ohjelmien suositukset toteutetaan ja kuinka huolehditaan toimenpiteiden vaikutusten arvioinnista. Paneelin taustaksi hän nosti myös sen, että noin 10 % helsinkiläisistä on jo ulkomaalaistaustaisia ja heidän määränsä kasvaa jatkuvasti.

Keskustelujen taustaksi Mitchell oli toimittanut panelisteille kaksi dokumenttia, jotka hahmottelevat maamme monikulttuurisuuspolitiikkaa. Näistä opetus- ja kulttuuriministeriön Kulttuuri-
politiikan strategia 2020 toteaa seuraavaa:

”Monikulttuurisuus otetaan huomioon kaikissa kulttuuripoliittisissa toimissa. Monikulttuurisuus korostaa paikallis- ja arjen toimintojen merkitystä, ja niihin liittyviä kehittämistarpeita käsitellään yhdessä muiden hallinnonalojen kanssa. Monikulttuurisuuteen ja sen kulttuuripoliittisiin vaikutuksiin liittyvää tutkimusta lisätään. Saamelaiskulttuurin asemaa alkuperäiskulttuurina vahvistetaan tukemalla Saamelaiskulttuurikeskusta ja saamelaisperinteestä nousevaa uutta luovaa tuotantoa. Opetusministeriö arvioi kulttuurin maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarpeen kulttuurin tulevaisuutta koskevan selonteon yhteydessä”.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Kulttuurin tulevaisuusselonteko ilmestyi keväällä 2010 ja siinä todetaan seuraavaa:

”Laaditaan kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma, jossa kehitetään *kriteereitä kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi* sekä otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen ammatillisen luovan työn tukemisessa ja kulttuuriperinnön kertymisessä. *Lähtökohtana on ihmisten yhdenvertainen kohtelu*”.

Opetus- ja kulttuuriministeriön erikoissuunnittelija *Mikko Cortés Téllez* pohti aluksi, mitä maahanmuuttopoliittiseen ohjelmaan pitäisi sisältyä. Suomi on toki ollut monikulttuurinen ympäristö kautta historian siinä mielessä, että suomalainen kulttuuri on muodostunut niin idästä, lännestä kuin etelästäkin tulleiden impulssien tuloksena. Cortés Téllez huomautti, että toisen maailmansodan ja 1980-luvun välinen aika oli vuorovaikutuksen kannalta hiljaista. Myytti yksikulttuurisesta yhteiskunnasta oli osa valtiollista politiikkaa huolimatta siitä, että Suomi on kaksikielinen maa, sillä on kaksi valtionkirkkoa, saamelaiset ovat EU:n alueella ainoa alkuperäiskansa, sillä on romanit sekä vanhempi venäjänkielinen väestönosa.

Cortés Téllez totesi, että ns. uudempi maahanmuutto on käynnistynyt rivakammin vasta 1990-luvulla ja kiihtynyt 2000-luvulla. Hänen mielestään Suomea ei voi edelleenkään suoraan ”monikulttuuristaa”, vaan kysymys on enemmän siitä, että tehdäänkö täällä jo oleva ja lisääntyvä monikulttuurisuus näkyvämmäksi yhteiskunnassa ja ajatellaanko eri kulttuurien ilmiöiden tulevan jossain vaiheessa osaksi ns. suomalaista kulttuuria.

Córtés Téllez korosti, että ohjelmilla ja toimenpiteillä ei yksin rakenneta monikulttuurista yhteiskuntaa. Joihinkin asioihin voidaan vaikuttaa ja kehittämissimpulsseja voidaan antaa, mutta kuten Pasi Saukkonen omassa puheenvuorossaan totesi, ohjelmat ovat kovin kunnianhimoisia ja tähtäävät aina parhaimpaan vaihtoehtoon. Strategioilla voidaan ohjata osaa yhteiskunnasta, mutta erityisesti maahanmuuttoasioissa ja monikulttuurisuudessa asioita tapahtuu paljon myös tahdosta riippumatta. Vaikka Suomessa tehdään maahanmuuttopolitiikkaa, turvapaikanhakijoiden ja pakolaisina saapuneiden määrä on vähemmistö, vain neljännes tuloista. Ihmisiä tulee myös töihin, ja edelleen suurin syy maahanmuuttoon on rakkaus, johon ei ohjelmilla voida juurikaan vaikuttaa. Sama pätee maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Toisaalta voidaan vaikuttaa esimerkiksi siihen, mihin valtio suuntaa veikkausvoittovarojaan.

Córtés Téllezin mielestä tällaisissa ohjelmissa olisi hyvä ottaa kantaa kolmeen suureen kysymykseen:

1. Mitä monikulttuurisuuspolitiikalla halutaan saavuttaa? Halutaanko, että vähemmistöjä ja heidän omaa kulttuuriaan tuetaan vähemmistöinä erityisesti silloin kun ne eroavat valtavi-raksi mielletystä suomalaisesta kulttuurista, ja tehdäänkö tämä siksi, koska vähemmistöillä on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin? Vai pyritäänkö tuomaan vähemmistökulttuurin elementtejä mukaan valtaviirtaan niin, että koko suuri kulttuurin valtaviirta muuttuisi niiden suuntaan? Vai etsitäänkö kenties jotakin kolmatta kulttuuria, joka olisi valtaviirran ja vähemmistökulttuurin sekoitus ja jossa olisi elementtejä molemmista?
2. Kysymys myönteisestä erityiskohtelusta: kun tavoitteeksi on asetettu yhdenvertaisuus, milloin erityiskohtelun tulisi alkaa ja milloin sen tulisi päättyä? Missä vaiheessa yhteiskunnasta on tullut tarpeeksi vähemmistökulttuurit huomioonottava?
3. Miten paljon tietoa meillä tulisi olla vähemmistöistä, ennen kuin alamme laatia toimenpiteitä? Meillä on ollut tähän mennessä käytettävissämme jonkin verran tilastoja, mutta syvempää tietoa maahanmuuttajien omista tarpeista on vielä vähäisesti.

Pertti Palttila toimii Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuusjaoston puheenjohtajana. Palttila kertoi, että edellisen ТКТ:n aikana Umayya Abu-Hannan johtama monikulttuurisuusjaosto hyväksyi yksimielisesti muistion, jossa todettiin, että ihmisiä tulisi ohjata etnisestä taustastaan riippumatta hyödyntämään eri taidehallinnon väyliä. Koska on selvästi olemassa tiedonpuutetta ja muita esteitä, tällaista positiivista tukijärjestelmää tarvitaan. Muistio piti hyvänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö on irrottanut määrärahan, jolla aktivoidaan ihmisiä, jotka eivät syystä tai toisesta ole hyödyntäneet mahdollisuuksiaan.

Palttila korosti, että periaatteellisten kannanottojen ja käytännön välistä vuorovaikutusta pitäisi kaikilla yhteiskunnan tasoilla tiivistää: on kyse monimutkaisista, samanaikaisista prosesseista vaikuttamassa niin yksilö- ja paikallistasolla kuin alueellisella ja valtakunnallisellakin tasolla.

Veikko Kunnas toimii Helsingin kaupungin vs. kulttuurijohtajana. Omassa puheenvuorossaan hän tarkasteli ensiksi monikulttuurisuuden kulttuuripoliittista asemaa ОКМ:n Kulttuuripoliittisen 2020 strategian valossa. Tämä strategia ulottuu kahden hallituskauden ylitse, joten on vaikeaa nähdä kenellä on vastuu sen eri osioiden toteuttamisesta. Toisaalta epäilemättä tarvitaan arjen yläpuolelle ulottuvia visioita ja tätä tämä 10 vuoden päähän ulottuva strategia nimenomaan edustaa. Kunnas kuitenkin totesi, että tässä strategiassa kuten monissa muissakin maahanmuuttoon liittyvissä suunnitelmissa puhutaan maahanmuutosta liian ylätasolla, jolloin arjen konkretia jää puuttumaan. Monikulttuurisuuden edistämisessä Suomi voisi ottaa oppia esimerkiksi Ruotsista.

Kunnaksen mukaan monikulttuurisuuteen liittyviä aihepiirejä, joita tulisi myös kansallisissa monikulttuurisuusohjelmissa painottaa ovat esimerkiksi Helsingin/pääkaupunkiseudun erityis-

asema, monikulttuurisuutta edistävien tahojen entistä laajempi osallistuminen taide- ja kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon ja hallintoon sekä sen tunnustaminen, että tässä päätöksenteossa ja hallinnossa tarvitaan monikulttuurisuutta edistävää positiivista diskriminaatiota.

Alexis Kouros on iranilaissyntyinen kirjailija, toimittaja ja ohjaaja. Koulutukseltaan Kouros on lääkäri, ja hän toimii tällä hetkellä *Six degrees* -lehden päätoimittajana. Kouros puuttui puheenvuorossaan maahanmuuttajien erikoiskohteluun. Hänen mielestään jossain vaiheessa tulisi päästä eroon erillisistä jaostoista ja sulauttaa ne valtavirtaan. Kourosen mielestä keskustelussa unohtuu maahanmuuton ja siirtolaisuuden dynamiikka; maahanmuuton erilaiset tasot ja ryhmät. Ongelma on sekä maahanmuutto- että kulttuuripolitiikassa: puuttuu perusstrategia, sanoi Kouros. Miksi Suomessa ei oteta mallia muista maista, joissa siirtolaisuusongelmia on ratkottu pidempään, kuten Ruotsi, Kanada tai USA? Kourosen mielestä hakuprosessit pysyvät ahdasmielisinä niin kauan kun hakijan on hallittava joko suomi, ruotsi tai englantia. Hän kysyikin, miksei hakemuksia voitaisi käännettä muista kielistä suomen kielelle.

Kourosen mielestä kulttuuri tarkoittaa ”jotain paikkaa, missä jotain kasvaa”. Suomalaisen järjestelmän heikko kohta on siinä, että tehdään päätöksiä, mutta ei kuunnella tai kysytä niiltä, joita päätökset koskevat. Osallistuminen on usein tärkeämpää kuin itse tulos, ja maahanmuuttajilla tulisi olla enemmän itseään koskevaa päätöksentekovaltaa.

Petr Potchinchchikov toimii Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry:n Faron toiminnanjohtajana. Hän totesi, että maahanmuutto on prosessi, joka päättyy periaatteessa silloin kun henkilö on tullut maahan.

Hän toi muiden panelistien tapaan esiin monikulttuurisuus-termin ongelmallisuuden ja mainitsi brittiläisen interculturalism-termin rinnakkaisena vaihtoehtona. Potchinchchikov korosti, että Suomessa puhutaan useimmiten maahanmuuton seurauksista, mutta ei syistä. Hänen mielestään nämä peruslähtökohdat tulisi huomioida poliittisissa ohjelmissa ja lausunnoissa

Yleinen ongelma Suomessa on se, että useimmat kulttuuri- ja taidealan ammattilaiset valmistuvat työttömyyskortistoon. ”Kukaan ei koulutaudu ammattitaiteilijaksi palvellakseen yhteiskuntaa, vaan palvellakseen omia itsenäisiä tarpeitaan”, totesi Potchinchchikov. Tästä on lopulta eniten hyötyä myös yhteiskunnalle. Asiantuntijuus maahanmuuttokysymyksissä on usein kyseenalaista: kantasuomalaiset toimivat asiantuntijoina. Kotouttamisen on ennen kaikkea perustuttava jokaisen omaan tahtoon.

Lopuksi: olemmeko oikealla tiellä kohti monikulttuurisuuden konkreettista toteutumista?

Tilaisuuden yleistä antia voidaan luonnehtia siten, että lähtökohdiksi valittujen yleisteeojen kautta päädyttiin melko selkeään ja realistiseen kuvaan maamme monikulttuurisuuden nykyisestä tilasta ja ulkomaalaistaustaisten taiteen ammattilaisten ja kulttuurialan toimijoiden mahdollisuuksista päästä omilla saavutuksillaan tasa-arvoisesti mukaan maamme taiteiden ja kulttuurin valtavirran kehittämiseen. Samalla määrittyi ongelmia, joihin monikulttuurisuus- ja maahanmuutto-ohjelmissa tulisi keskittyä.

Tutkimusesittelyissä, paneelikeskusteluissa ja yleisön puheenvuoroissa nousi voimakkaasti esiin kysymys, että monikulttuurisuuden edistämiseksi tarvitaan yhä positiivista diskriminaatiota, eli ulkomaalaistaustaisten toimijoiden tukemista lainsäädännöllisin, hallinnollisin ja rahoituksellisin erityistoimenpitein. Tämän ongelman osalta päädyttiin siihen, että vaikka nämä toimenpiteet voivat synnyttää ”monikulttuurisuusgettoja”, niitä tarvitaan niin pitkään

kun taiteen ja kulttuurin kansallinen valtavirta ei ole kykenevä hyväksymään monikulttuurisia impulsseja osaksi omaa kehitystään. Tämä taas edellyttää sitä, että taide- ja kulttuurisektorin palveluinfrastruktuuri ”sopeutuu muuttuneisiin olosuhteisiin”, toisin sanoen ei näe vähemmistökuulttuureja vain avustuksen kohteina vaan myös uuden kulttuurisen luovuuden lähteinä.

Toinen ongelma, joka nousi puheenvuoroissa voimakkaasti esiin, oli monikulttuurisuusohjelmien tapa korvata konkreettiset toimepiteet tulevaisuuden visioilla. Monikulttuurisen kehityksen ymmärtäminen edellyttää kyllä visioita, mutta nämä on kirjattava ohjelmissa siten, että niiden toteuttamisen edellyttämät konkreettiset toimenpiteet spesifoidaan. Samalla joudutaan harkitsemaan ensimmäistä ongelmaamme eli toimintatilannetta: tarvitaanko entisiä tai uusia erityistoimepiteitä vai onko monikulttuurisuuden tie taiteen ja kulttuurin valtavirtaan jo muuten avautunut.

Kolmas ongelmaryhmä, joka puheenvuoroissa nousi esiin oli ”erikulttuuristen” taiteilijoiden ja kulttuurihankkeiden arvottaminen ja arviointiprosessit. Erityisen tärkeänä nähtiin apurahan hakuprosessien merkitys. Niissä menestyminen ei ole vain taloudellisesti tärkeää, vaan se tuottaa myös ammatillista meriittiä edellyttäen, että menestyminen tapahtuu valtakulttuurin ehdoin. Nämä ehdot johtavat kysymään, miten mielekäs monikulttuurisuuden kannalta on apurahojen jaossa käytetty ensisijainen kriteeri eli taiteellinen laatu ja sen arvioinnissa käytetty taiteenalakohtainen vertaisarviointi. Nykyisen lainsäädännön mukaan arvioinneissa on ”huolehdittava siitä, että kielelliset ja alueelliset seikat otetaan huomioon”. Tämän väljän säätelyn toteuttaminen yli ja ohi taiteellisten kriteerien on tunnetusti vaikeaa ja muuttuu vielä vaikeammaksi, jos mukaan liitetään vastaavaa kansallisuutta, etnistä taustaa tai kieleen perustuvaa säätelyä. Erityissäätelyn perusteella saadut apurahat taas tuottavat väistämättä vähemmän meriittiä kuin avoimessa kilpailussa saadut. Mitään selvää ratkaisua tähän ongelmaa- vyyhteen ei keskusteluissa löytynyt.

Edellä esitetyt kysymykset ovat myös taide- ja kulttuuripoliittisen tutkimuksen koetinkiviä. Tilaisuudessa esitetyt tutkimustulokset osoittivat, että tutkimus kykenee jo antamaan käytännölle jos ei oikeita ratkaisuja niin ainakin oikeita tienviittoja (road maps).

kuva: Amir Khatib

OHJELMA / PROGRAMME

Cable Factory Talks 5

Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus: onko sille tilaa Suomessa? Making Art and Multiculturalism – Is there a place for it in present day Finland?

Torstaina 9. syyskuuta 2010 klo 13 - 17 / Thursday 9 September 2010, 13 - 17

Valssaamo, Kaapelitehdas / Cable Factory, Tallberginkatu 1, Helsinki

Järjestäjät: Cupore, Taiteen keskustoimikunta (TKT) ja Uudenmaan taidetoimikunta

- 12.45 Kahvitarjoilu ja balkanilaista kansanmusiikkia **Teija Nikun** esittämänä
Kaapelitehtaan tervehdys - **Raija Ojala**, toiminnanjohtaja, Zodiak, Kaapelin hallituksen jäsen
- 13.00 Seminaarin avaus
Ritva Mitchell, tutkimusjohtaja, Cupore
Leif Jakobsson, puheenjohtaja, Taiteen keskustoimikunta (TKT)
Tiina Kuoppa, pääsihteeri, Uudenmaan taidetoimikunta
- 13.30 Taidepolitiikka monikulttuurisessa Suomessa
Pasi Saukkonen, VTT, dosentti, Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN, Helsingin yliopisto
- 13.50 Maahanmuuttajat apurahan hakijoina ja saajina
Paula Karhunen, tutkimusyksikön päällikkö, Taiteen keskustoimikunta
- 14.10 Kommentteja, yleisökeskustelua
- 14.30 Taiteen tekeminen ja monikulttuurisuus: onko sille tilaa Suomessa?
Paneelikeskustelu: **Ritva Siikala**, toiminnanjohtaja, Kassandra (pj); **Shukri Omar Ahmed**, dokumenttikuvaaja, ohjaaja; **TaoLin**, kirjailija ja teekulttuurikouluttaja; **Aliko Mwakanjuki**, musiikin maisteri (syysk. 2010), tanssija; **Eva Neklyaeva**, toiminnanjohtaja, Baltic Circle; **Kenan Türkmen**, kuvataiteilija
- 15.30 Kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma: mitä siinä pitäisi ottaa huomioon?
Paneelikeskustelu: **Ritva Mitchell**, tutkimusjohtaja, Cupore (pj); **Mikko Cortés Téllez**, erikoissuunnittelija, opetus- ja kulttuuriministeriö; **Alexis Kouros**, päätoimittaja, SixDegrees; **Veikko Kunnas**, vt. kulttuurijohtaja; Helsingin kaupunki; **Pertti Palttila**, puheenjohtaja, TKT:n monikulttuurisuusjaosto; **Petr Potchinctchikov**, toiminnanjohtaja, Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto r.y. FARO
- 16.30 Apurahaklinikka: Opetus- ja kulttuuriministeriön avustukset monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismiin vastaiseen työhön, Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuusapurahat yksityisille taiteenharjoittajille ja Uudenmaan taidetoimikunnan tukimahdollisuudet
- 17.00 Tilaisuus päättyy